

ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶ RA SHIRAK MARZ

Մարզկենտրոնը՝ ք. Գյումրի	Marz centre Gyumri town
Տարածաշրջանները՝	Territories
Արթիկ	Artik
Ախուրյան	Akhuryan
Անի	Ani
Ամասիա	Amasia
Աշոցք	Ashotsk
Քաղաքները՝	Towns
Գյումրի	Gyumri
Արթիկ	Artik
Մարալիկ	Maral

Տարածք Territory	2 680 քառ.կմ/ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	9.0 %
Համայնքներ, 2018թ. տարեկգրի դրությամբ Communities, as of the beginning of 2018	42
Քաղաքներ Towns	3
Գյուղեր Villages	127
Բնակչության թվաքանակը 2018թ. տարեկգրի դրությամբ Population number as of the beginning of the year, 2018	235.4 հազ.մարդ/ ths. person
այդ թվում՝ of which:	
քաղաքային urban	138.0 հազ. մարդ/ ths. person
գյուղական rural	97.4 հազ.մարդ ths. person
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of marz population size in RA population size	7.9 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	58.6 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	210 934.9 հա/ ha
այդ թվում՝ վարելահողեր of which: arable land	78 160.3 հա/ ha

ՀՀ Շիրակի մարզը գտնվում է հանրապետության հյուսիս-արևմուտքում:

Պետական սահմանով արևմուտքից սահմանակից է Թուրքիային, հյուսիսից՝ Վրաստանին, արևելքից սահմանակից է ՀՀ Լոռու մարզին և հարավից՝ ՀՀ Արագածոտնի մարզին:

ՀՀ Շիրակի մարզը, լինելով ծովի մակերևույթից մոտ 1 500-2 000 մ բարձրության վրա (մարզի 52 գյուղեր գտնվում են ծովի մակերևույթից մոտ 1 500-1 700 մ, իսկ 55-ը՝ 2 000 մ բարձրության վրա), հանդիսանում է Հայաստանի ամենացրտաշունչ տարածաշրջանը, որտեղ ձմռանը օդի ջերմաստիճանը երբեմն հասնում է -46°C -ի:

Մարզի տարածքով են անցնում Հայաստանի Վրաստանին կապող գլխավոր երկաթգիծը և ավտոմոբիլային խճուղին: Այստեղ իրար են միանում Հայաստանի և Թուրքիայի երկաթուղային և ավտոճանապարհային ցանցերը:

Թուրքիայի հետ սահմանային Ախուրյան գետի վրա գործում է Ախուրյանի ջրամբարը, որն իր 526 մլն. մ³ ծավալով խոշորագույն է հանրապետությունում:

ՀՀ Շիրակի մարզի արդյունաբերության առաջատար ճյուղերն են սննդամթերքի, ներառյալ խմիչքների, մանածագործական արտադրությունը և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը: Հայտնի են Արթիկի, Անիի տուֆն ու պեմզան:

Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով (մարզում գործում է օդանավակայան, որն ապահովում է օդային կապ արտաքին աշխարհի հետ):

2017թ.-ին մարզի տնտեսության հիմնական հատվածների տեսակարար կշիռները ՀՀ համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

➤ արդյունաբերություն՝	2.5%
➤ գյուղատնտեսություն՝	10.9%
➤ շինարարություն՝	3.4%
➤ մանրածախ առևտուր՝	3.9%
➤ ծառայություններ՝	1.7%

Մարզկենտրոն Գյումրի քաղաքը (2018թ. տարեսկզբին 114.5 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 118 կմ հեռավորության վրա, բարձրությունը ծովի մակերևույթից շուրջ 1 550 մ է:

Քաղաքը գտնվում է Ախուրյան գետի ձախ ափին: Այն բնակչության թվաքանակով և իր նշանակությամբ շարունակում է համարվել Հայաստանի Հանրապետության երկրորդ քաղաքը:

Արթիկ քաղաքը (2018թ. տարեսկզբին՝ 18.1 հազ. բնակիչ, Երևանից 100 կմ հեռավորության վրա) գրտնվում է Արագած լեռնազանգվածի հյուսիս-արևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1 760 մ է: Քաղաքով անցնում են Մարալիկ-Գյումրի երկաթգիծը և Ապարան-Գյումրի խճուղին:

Քաղաքի արդյունաբերական արտադրանքի հզորության հենարաններն են սննդի, ապակյա կաղապարների, մեքենասարքավորանքների և հատուկ նշանակության սարքերի արտադրությունը:

RA Shirak marz is situated in the north-west of the republic.

In the West it borders with Turkey, in the North it borders with Georgia, in the East – RA Lori marz and in the South – RA Aragatsotn marz.

Being at the height of 1 500-2 000 m above sea level (52 villages of the marz are at the height of 1 500-1 700 m above sea level and 55 villages – 2 000 m), the marz is the coldest region of Armenia, where the air temperature sometimes reaches -46°C in winter.

The main railway and automobile highway connecting Armenia with Georgia pass through the marz territory. The railway and motor-road networks of Armenia and Turkey are connected here.

On the Akhuryan river frontier with Turkey the Akhuryan reservoir was built that is the biggest in the country by its volume of 526 mln. m³.

The leading branches of industry of RA Shirak marz are production of food, including beverages and production of other non-metal mineral products. Tufa and pumice of Artik and Ani are well-known.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport (the airport is situated in the marz that provides air connection with external world).

The share of economy main branches of RA Shirak marz in 2017 in total volume of correspondent branches of the republic comprised:

➤ industry	2.5%
➤ agriculture	10.9%
➤ construction	3.4%
➤ retail trade	3.9%
➤ services	1.7%

Marz center Gyumri town (114.5 ths. inhabitants as of the beginning of 2018) is situated in 118 km distance from Yerevan, the height above sea level is about 1 550 m.

The town is situated on the left bank of Akhuryan river. It is continued to be the second town of the Republic of Armenia by its population number and importance.

Artik town (18.1 ths. inhabitants as of the beginning of 2018, is situated in 100 km distance from Yerevan) is situated on the North-West breast of Aragats massif, the height above sea level is 1 760 m. Maralik-Gyumri railway and Aparan-Gyumri highway pass through the town.

Supports of town industrial produce capacity are food, glass block, machine equipments and qualified equipments production.

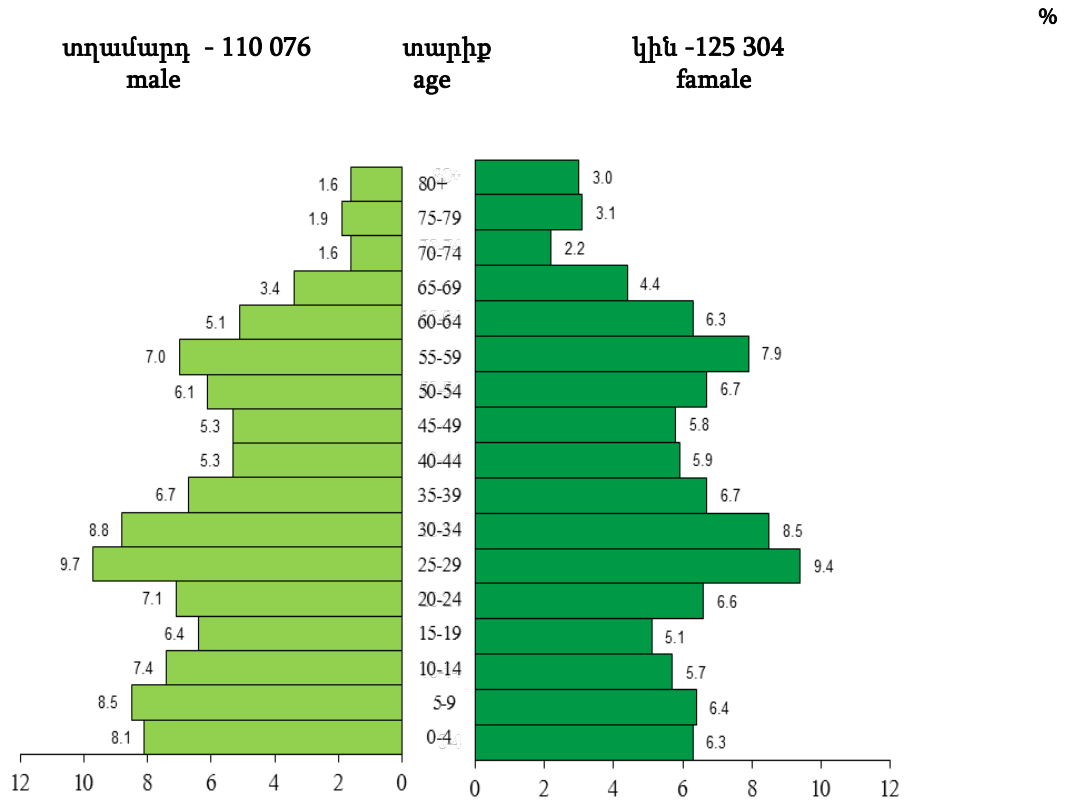
Մարալիկ քաղաքը (2018թ. տարեսկզբին՝ 5.4 հազ. մարդ, Երևանից 90 կմ հեռավորության վրա) գտնվում է Արագած լեռնազանգվածի արևմտյան լանջին, բարձրությունը ծովի մակերևույթից 1 920 մ է: Քաղաքով է անցնում Գյումրի-Թալին-Երևան մայրուղին:

Քաղաքում զարգացած են տեքստիլ արդյունաբերությունը, շինանյութերի արդյունահանումը և գյուղատնտեսությունը:

Maralik town (5.4 ths. Inhabitants as of the beginning of 2018, is situated in 90 km distance from Yerevan)is situated on the western breast of Aragats massif, the height above sea level is 1 920 m. Gyumri-Talin-Yerevan highway passes through the town.

The textile industry, mining of building materials and agriculture are developed in the town.

**ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶԻ ՄՇՏԱԿԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՄԵՌԱՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԲՈՒՐԳԸ,
2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ
AGE AND SEX PYRAMID OF RA SHIRAK MARZ DE JURE POPULATION
2018 as of January 1**

**ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ
RETAIL TRADE UNITS**

	Քանակը Number					
	2013	2014	2015	2016	2017	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	1 031	1 092	1 247	1 196	1 207	Retail trade units, total
<i>այդ թվում՝</i>						<i>of which:</i>
խանութներ	599	674	841	910	939	shops
կրպակներ	386	374	329	212	190	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	2	2	2	2	2	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	6	5	5	3	3	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	38	37	70	69	73	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
EDUCATIONAL INSTITUTIONS

	Քանակը Number					
	2013	2014	2015	2016	2017	
Պետական նախադպրոցական	50	51	51	50	101	State pre-school
Ոչ պետական նախադպրոցական	-	-	-	-	-	Non-state pre-school
Պետական հանրակրթական	169	167	167	165	162	State general educational
Ոչ պետական հանրակրթական	4	4	5	4	4	Non-state general educational
Երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	27	28	28	28	27	Musical, art schools, creative centers for children
Պետական նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական ¹	6	5	5	5	6	State preliminary vocational educational ¹
Պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	9	9	9	9	9	State middle vocational educational
Ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	3	3	3	3	2	Non-state middle vocational educational
Պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	1	1	State higher educational
Պետական բարձրագույն ուսումնական հաստատության մասնաճյուղ	5	5	5	5	5	Branch of state higher educational
Ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	2	2	2	Non-state higher educational

ՔԱՂԱՔՆԵՐ
TOWNS/CITIES

Անվանումը	Town name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ [*] Number of de jure population as of January 1, 2018, person [*]
Գյումրի	Gyumri	114 430
Արթիկ	Artik	18 110
Մարալիկ	Maralik	5 423

ԳՅՈՒՂԵՐ
VILLAGES

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ ^{**} Number of de jure population of January 1, 2018, person ^{**}
Ախուրյանի տարածաշրջան Axuryan district			
1	Ազատան	Azatan	5 688
2	Ախուրիկ	Akhurik	1 126

¹ Ներառյալ այն միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունները, որոնք իրականացնում են նախնական (արհեստագործական) ծրագիր:

Including those middle vocational educational institutions, which implement preliminary vocational program.

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ** Number of dejure population of January 1, 2018, person**
3	Ախուրյան	Akhuryan	9 238
4	Այգաբաց	Aygabats	811
5	Առափի	Arapi	1 704
6	Արևիկ	Arevik	1 832
7	Բայանդուր	Bayandur	715
8	Բասեն	Basen	1 421
9	Բենիամին	Beniamin	709
10	Գետք	Getk	614
11	Երազգավորս	Erazgavors	1 587
12	Լեռնուտ	Lernut	159
13	Կամո	Kamo	1 519
14	Կապս	Kaps	694
15	Կառնուտ	Karnut	1 052
16	Կարմրաքար	Karmraqar	46
17	Կրաշեն	Krashen	252
18	Հայկական	Haykavan	1 275
19	Հացիկ	Hatsik	1 063
20	Հացիկական (Մայիսյան կայարան)	Hatsikavan (Mayisyan kayaran)	-
21	Հովունի	Hovuni	648
22	Հովիտ	Hovit	537
23	Ղարիբջանյան	Gharibjanyan	1022
24	Ախուրյան կայարան	Akhuryan kayaran	-
25	Մայիսյան	Mayisyan	1 641
26	Մարմաշեն	Marmashen	1 902
27	Մեծ Սարիար	Mets Sariat	393
28	Շիրակ	Shirak	1 208
29	Ոսկեհասկ	Voskehask	1 799
30	Ջաջուր	Jajur	768
31	Ջաջուրական	Jajuravan	217
32	Ջրառատ	Jrarat	1 089
33	Վահրամաբերդ	Vahramaberd	1 704
34	Փոքրաշեն	Poqrashen	215
35	Քեթի	Qeti	994
Ամասիայի տարածաշրջան Amasia district			
1	Ալվար	Alvar	127
2	Արավետ	Aravet	-
3	Աղվորիկ	Aghvorik	79
4	Ամասիա	Amasia	1 645
5	Արդենիս	Ardenis	198
6	Արեգնադեմ	Aregnadem	417
7	Բանդիվան	Bandivan	271
8	Բերդաշեն	Berdashen	160
9	Պաղակն	Paghkn	59
10	Բյուրակն	Byurakn	634
11	Գառնառիճ	Garnarich	187
12	Եղնաջուր	Eghnajur	25
13	Գտաշեն	Gtashen	213
14	Կամխուտ	Kamkhut	11
15	Ջարիշատ	Zarishat	69

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ ¹ Number of dejure population of January 1, 2018, person ¹
16	Երիզակ	Erizak	-
17	Զորակերտ	Zorakert	169
18	Դարիկ	Darik	11
19	Ծաղկուտ	Tsaghkut	140
20	Լորասար	Lorasar	-
21	Հովտուն	Hovtun	186
22	Մեղրաշատ	Meghrashat	378
23	Շաղիկ	Shaghik	91
24	Ողջի	Voghji	411
25	Ջրաձոր	Jradzor	239
Աշոցքի տարածաշրջան Ashotsk district			
1	Աշոցք	Ashotsk	2 821
2	Արփենի	Arpeni	420
3	Բաշգյուղ	Bashgyugh	60
4	Բավրա	Bavra	661
5	Գոգհովիտ	Goghovit	424
6	Զույգաղբյուր	Zuygaghbyur	424
7	Թավշուտ	Tavshut	409
8	Թորոսգյուղ	Torosgyugh	361
9	Լեռնագյուղ	Lernagyugh	24
10	Կարմրավան	Karmravan	207
11	Կաթավասար	Kaqavasar	125
12	Կրասար	Krasar	553
13	Հարթաշեն	Hartashen	127
14	Հողմիկ ¹	Hoghmik ¹	340
15	Զորաշեն	Dzorashen	224
16	Ղազանչի	Ghazanchi	545
17	Մեծ Սեպասար	Mets Sepasar	911
18	Մուսայելյան	Musayelyan	350
19	Սալուտ	Salut	100
20	Սարագյուղ	Saragyugh	226
21	Սարապատ	Sarapat	102
22	Սիզավետ	Sizavet	402
23	Վարդաղբյուր	Vardaghbyur	128
24	Յողամարգ	Tsoghamarg	478
25	Փոքր Սարիար	Poqr Sarian	275
26	Փոքր Սեպասար	Poqr Sepasar	201
Անիի տարածաշրջան Ani district			
1	Աղին	Aghin	553
2	Անիավան	Aniavan	430
2	Անիպեմզա	Anipemza	433
4	Բագրավան	Bagravan	821
5	Նորշեն	Norshen	2
6	Գուսանագյուղ	Gusanagyugh	949
7	Իսահակյան	Isahakyan	1 086
8	Բարձրաշեն	Bardzrashen	-

¹ Նախկինում եղել է Ամասիայի տարածաշրջանում :
Previously it was included in Amasia district.

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ* Number of dejure population of January 1, 2018, person**
9	Լանջիկ	Lanjik	939
10	Լուսաղբյուր	Lusaghbyur	722
11	Հայկաձոր	Haykadzor	504
12	Զիթհանքով	Dzithanqov	1 520
13	Զորակապ	Dzorakap	1 237
14	Շիրակավան	Shirakavan	835
15	Զրափի	Jrapi	926
16	Սառնաղբյուր	Sarnaghbyur	3 463
17	Սարակապ	Sarakap	624
18	Քարաբերդ	Qaraberd	1 128
Արթիկի տարածաշրջան Artic district			
1	Անուշավան	Anushavan	2 117
2	Արևշատ	Arevshat	2 130
3	Գեղանիստ	Geghanist	1 385
4	Գետափ	Getap	828
5	Լեռնակերտ	Lernakert	1 413
6	Լուսակերտ	Lusakert	714
7	Հայկասար	Haykasar	227
8	Հայրենյաց	Hayrenyats	829
9	Հառիճ	Harich	1 537
10	Հոռոմ	Horom	2 069
11	Հովտաշեն	Hovtashen	299
12	Մեծ Մանթաշ	Mets Mantash	2 396
13	Մեղրաշեն	Meghrashen	1 243
14	Նահապետավան	Nahapetakan	949
15	Նոր կյանք	Nor kyank	1 571
16	Պեմզաշեն	Pemzashen	3 370
17	Սարալանջ	Saralanj	1 340
18	Սարատակ	Saratak	1 460
19	Սպանդարյան	Spandaryan	1 606
20	Վարդաքար	Vardaqar	722
21	Տուֆաշեն	Tufashen	427
22	Փանիկ	Panik	3 203
23	Փոքր Մանթաշ	Poqr Mantash	3 048

* ՀՀ քաղաքների բնակչության թվաքանակը ներկայացված է ՀՀ 2011թ. մարդահամարի հիմքով վարվող բնակչության ընթացիկ հաշվառմամբ:

Ppulation of city/towns of RA are presented according to the current population statistics based on RA 2011population Census.

** ՀՀ մարզերի գյուղերի այս տվյալների սկզբնաղբյուրը՝ համայնքների կողմից տարեկան կտրվածքով ներկայացվող «Գյուղական բնակչության սեռատարիքային կազմը» պետական վիճակագրական հաշվետվություններն են: Այդ սկզբնաղբյուրներով ՀՀ 955 գյուղական բնակավայրերի մշտական բնակչության թվաքանակների հանրագումարը՝ ամբողջությամբ և ըստ մարզերի, ունի որոշակի շեղում բնակչության ընթացիկ հաշվառման համանուն տվյալներից, որոնք խարսխված են ՀՀ արդարադատության նախարարության և ՀՀ ոստիկանության վարչական ռեգիստրների տվյալների վրա (շեղումը՝ 01.01.2018թ.-ի դրությամբ ՀՀ մասշտաբով՝ կազմել է +12.2%): Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է գյուղերի միջև խնդրո առարկա տեղեկատվության փոխանակման, համադրման և անվանական տվյալների մակարդակով ստուգաճշտման համակարգի բացակայությամբ:

The sources of these data on RA villages are State statistical annual reporting forms «Age and Sex composition of rural population» provided by the communities. According to this source the total resident population of RA 955 villages, as a whole and by marzes (regions), have some deviation from the same data of current statistics of population, which are based on the administrative registers of RA Ministry of Justice and RA Police (as of 01.01.2018 the deviation comprised +12.2% for the Republic). The deviation is mainly stipulated by the absence of data exchange, comparison and check system on individual level of the given information between villages.

**ՀՀ ՇԻՐԱԿԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2017թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH
10 000 POPULATION IN RA SHIRAK MARZ, 2017**

	Ընդամենը Total	կրանցից՝ including:		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10 000	5 304	4 696	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	126	62	64	Births, person
Մահացածներ, մարդ	106	53	53	Deaths, person
Ամուսնություններ	39	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	12	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակավայրերում, քառ.մ	31.4	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ, հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Education sphere, attendance to educational institutions, person
նախադպրոցական	219	105	114	pre-school
հանրակրթական	1 277	597	680	general schools
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	134	87	47	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	45	15	30	preliminary vocational
միջին մասնագիտական	83	44	39	middle vocational
բարձրագույն մասնագիտական	178	114	64	higher vocational
Առողջապահության ոլորտ՝				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	36 623	...	...	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	240	39	201	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	3 164	1 717	1 447	Employed, person
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	4	2	2	including- in Science establishments
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	0.0	0.0	0.0	including- doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	1	0.0	1	candidates of Science
ուսուցիչներ	147	126	21	teachers
բժիշկներ	23	...	...	physicians
միջին բուժանձնակազմ	55	...	...	paramedical personnel
Գործազուրկներ, մարդ	1 015	414	601	Unemployed, person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1 673	1 048	625	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	599	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	16 134	...	...	library
թատրոն	1 876	...	...	theatre
համերգ	969	...	...	concert
թանգարան	4 747	...	...	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	56	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	30	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	19	X	X	medium crime
ծանր	7	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	0.0	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.